https://doi.org/10.59295/stctce2025.07 CZU: 341.217(4)UE:342.821(478)

PARADIGMA DREPTULUI LA VOT ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

THE PARADIGM OF THE RIGHT TO VOTE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Svetlana SLUSARENCO,
Universitatea de Stat din Moldova,
ORCID ID: 0000-0002-9092-0024, e-mail: svetlana_slusarenco@yahoo.com

Abstract. The constitutions of contemporary states declare the people as the holders of national sovereignty. Citizens, exercising sovereignty through the right to vote, act not in their own name, as holders of a share of sovereignty, but in the name of the people they represent at that moment. European integration involves the process of collaboration and coordination between the member states of the European Union to build a common economic, political and social space. The paradigm of the right to vote in this context refers to the way in which citizens of the member states exercise their right to vote and how European integration influences and is influenced by this right. The exercise of the right to vote in the European space, both in the European Parliament and in local elections, is carried out by citizens who hold the citizenship of one of the member states of the European Union.

Keywords: *state, democracy, citizen, elections, right to vote, European integration*

Adoptată de Parlament la 29 iulie 1994, Constituţia Republicii Moldova este actul fundamental cu caracter juridico-politic, care a consacrat integritatea teritorială a statului, pluralismul politic, supremația legii, accesul la justiție, consfințește respectul şi promovarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, precum şi egalitatea şi solidaritatea socială.

Legea fundamentală cuprinde un set de valori universale, comune statelor democratice, în care supremația dreptului şi respectarea drepturilor fundamentale ale omului reprezintă valori supreme.

Constituțiile statelor contemporane declară poporul drept deținător al suveranității naționale, această regulă fiind ridicată la rang de principiu constituțional ce determină forma de stat. Alegerile constituie un instrument juridic obișnuit, grație căruia poporul își exercită suveranitatea. Numai prin alegeri, poporul selectează împuterniciţii atât în organele reprezentative

centrale, cât şi în cele locale, iar autoritățile care urmează să exercite suveranitatea în numele poporului [1, p.196].

Cetăţenii, exercitând suveranitatea prin dreptul de vot, acţionează nu în numele lor propriu, ca deţinători ai unei cote de suveranitate, ci în numele poporului pe care ei îl reprezintă în acel moment. Dreptul de vot este exerciţiul unei funcţii sociale. Din însuşi principiul suveranităţii naţionale rezultă că toţi cetăţenii sunt chemaţi în mod natural şi egal să exercite această funcţie. Interesul general însă cere ca, pentru bunul mers al societăţii, îndeplinirea funcţiei sociale a dreptului de vot trebuie să fie supusă unor condiţii care să asigure realizarea ei cât mai eficientă [1, p.196].

Integrarea europeană implică procesul de colaborare și coordonare între statele membre ale Uniunii Europene pentru a construi un spațiu economic, politic și social comun. Paradigma dreptului la vot în acest context se referă la modul în care cetățenii din statele membre își exercită dreptul de vot și cum integrarea europeană influențează și este influențată de acest drept.

Uniunea Europeană (UE) promovează educația civică și participarea în procesul electoral pentru a crește implicarea cetățenilor. Inițiativele de sensibilizare și campaniile de informare sunt implementate pentru a stimula participarea la vot. Permisul de vot transnațional și dreptul de a vota în țara gazdă contribuie la creșterea participării cetățenilor europeni în alegeri, chiar și în afara țării lor de origine.

Procesul de integrare europeană generează anumite standardizări și reglementări în ceea ce privește alegerile și dreptul de vot. De exemplu, legislația europeană garantează dreptul cetățenilor Uniunii Europene de a vota în alegerile pentru Parlamentul European și reglementează aspecte precum protecția datelor și transparența alegerilor, precum și dreptul cetățenilor statelor membre a UE de a participa la alegerile locale.

Fiecare țară din Uniunea Europeană are libertatea de a stabili vârsta minimă de la care se poate vota în țara respectivă. În prezent, vârsta este de 16 ani în Austria, Germania și Malta, 17 ani în Grecia și 18 ani în toate celelalte țări. În Belgia, cetățenii UE pot solicita să voteze la alegerile europene de la vârsta de 16 ani. Toți cetățenii Uniunii Europene pot vota la alegerile europene, doar într-o singură țară, une este înscris în lista de vot. Numărul de locuri alocate fiecărei țări ia în considerare populația țării respective, precum și necesitatea unui nivel minim de reprezentare pentru cetățenii europeni din țările mai mici. Numărul minim de locuri pentru fiecare țară este de 6, iar cel maxim este de 96 [2].

Sistemele de vot variază semnificativ între statele membre, ceea ce poate crea discrepanțe în modul în care dreptul de vot este exercitat și aplicat. De exemplu, modalitățile de vot (prin corespondență, electronic, etc.) și regulile

privind eligibilitatea pot diferi. O provocare este uniformizarea și armonizarea acestor sisteme pentru a asigura coerența și echitatea în întreaga Uniune Europeană.

Exercitarea dreptului de vot în spațiul European, atât în Parlamentul European cât și la alegerile locale, este realizat de cetățenii care dețin cetățenia unuia din statele-membre al Uniunii Europene. Conceptul de cetățenie si-a extins conținutul, odată cu constituirea UE. Cât privește dimensiunea europeană a cetățeniei, încă de la semnarea Tratatului de la Paris, în 1951, s-a avut în vedere crearea unui spaţiu, propriu tuturor cetăţenilor statelor care aderă la Comunitate. Termenul consacrat de cetăţenie europeană, a fost introdus în Tratatul de la Maastricht, din 1992, având ca scop consolodarea relaţiei existente între Uniunea Europeană şi cetăţenii statelor member [3, p.63].

Din prevederile Tratatului reiese că este cetăţean al Uniunii orice persoană care are cetăţenia unui stat membru şi că cetăţenii Uniunii se bucură şi sunt supuşi obligaţiilor prevăzute de prezentul tratat [4, p.112].

Consolidarea noţiunii se face prin Tratatul de la Amsterdam din 1997, unde se precizează că cetăţenia Uniunii completează cetăţenia naţională şi nu o înlocuieşte [5, p.48].

Cetăţenia europeană nu schimbă cu nimic cadrul juridic al cetăţeniei naţionale, ci doar o completează. Dacă cetăţenia guvernată de dreptul intern conferă drepturi civile şi politice pe teritoriul statului al cărui cetăţean este, cetăţenia europeană nu suprimă nici unul dintre drepturile inerente cetăţeniei naţionale, ea confer drepturi suplimentare care se exercită fie la nivelul Uniunii, cum ar fi votul şi dreptul de a fi ales în Parlamentul European, fie la nivelul statelor membre, cum ar fi dreptul de a alege şi de a fi ales în alegerile municipal [3, p.64].

Cât privește drepturile politice, acestea sunt prevăzute în art. 19 din Tratatul Comunității Europene, dar și de Directiva 94/80 CE cu privire la exercitarea dreptului de vot, care acordă tuturor cetăţenilor Uniunii dreptul de a alege şi de a fi aleşi la alegerile municipale în statul membru de rezidenţă, însă fără ca acest drept să se substituie dreptului de vot din statul lor de origine.

În ideea unei Europe care să fie mai aproape de cetățenii ei, la propunerea lui Pietro Adonino, membru italian al Parlamentului European, s-a aprobat paşaportul european, astfel că toate pașapoartele naționale au fost înlocuite cu un pașaport standardizat, de culoare roşie, pe care sunt scrise cuvintele „Uniunea Europeană” în limba națională respectivă. Prin aceasta se asigură faptul că europenii sunt tratați în mod egal de către autoritățile vamale și de imigrare din alte ţări şi, în plus, europenilor li se imprimă sentimentul apartenenţei la UE [6, p.197].

Cetățenia Uniunii Europene implică drepturi democratice specifice. Cetățenii Uniunii Europene care și-au exercitat dreptul de a locui, de a lucra sau de a studia într-un stat membru și care nu sunt resortisanți ai respectivului stat membru („cetățenii mobili ai UE") au dreptul de a vota și de a candida la alegerile pentru Parlamentul European în statul membru de reședință [7].

Principiile de bază care guvernează alegerile pentru Parlamentul European sunt stabilite în tratatele fondatoare ale Uniunii Europene, cum ar fi Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), precum și în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Acestea consacră dreptul la vot și la candidatură ca fiind fundamentale pentru cetățenii Uniunii Europene. Prin Actul din 20 septembrie 1976 privind alegerea membrilor Parlamentului European prin vot universal direct, se consfințește transformarea Parlamentului European într-o instituție aleasă direct de către cetățenii europeni. Acest act a reprezentat un pas semnificativ în democratizarea Uniunii Europene și a pus bazele unui proces electoral standardizat [8].

Sistemul de vot pentru alegerea Parlamentului European, reglementat de legislația europeană, defineşte normele comune pentru toate statele membre. Toate statele membre sunt obligate să utilizeze un sistem bazat pe principiul reprezentării proporționale. Există un prag voluntar de 5 % pentru distribuirea mandatelor însă Decizia Uniunii din 2018 stabilește doar un prag minim obligatoriu de 2 până la 5 la sută, pentru circumscripțiile care au peste 35 de locuri, aceiași regulă se aplică și în statele membre cu o singură circumscripție. Legislația europeană actuală mai stabilește că funcţia de deputat în Parlamentul European este incompatibilă cu cea de membru al guvernului unui stat membru, membru al Comisiei, judecător, avocat-general sau grefier al Curții de Justiție, membru al Curţii de Conturi, membru al Comitetului Economic și Social European, membru al comitetelor sau al organismelor create în conformitate cu tratatele în scopul gestionării fondurilor Uniunii sau al desfășurării unei sarcini administrative directe permanente, membru al Consiliului de administrație, al Comitetului de direcţie sau angajat al Băncii Europene de Investiții și funcționar sau agent activ al instituţiilor Uniunii Europene sau al organismelor specializate atașate acestora [9].

Totalul numărului euro-deputaților nu poate depăși 750 plus preşedintele. În total vor fi aleşi 720 de europarlamentari în iunie 2024, cu 15 mai mult decât la precedentele alegeri, organizate în 2019. Europarlamentarii alcătuiesc grupuri politice în funcţie de afinitățile lor politice, nu de naţionalitate. Fiecare grup este constituit de minimum 23 de europarlamentari din cel puţin un sfert din ţările Uniunii Europene. Un deputat poate aparţine unui singur grup politic. Unii eurodeputaţi nu fac parte din niciun grup politic, ei fiind, în acest

caz, neafiliați. În prezent, există şapte grupuri politice în cadrul Parlamentului European: Grupul Partidului Popular European (PPE), Grupul Alianţei Progresiste a Socialiştilor si Democraţilor din Parlamentul European (S&D), Grupul Renew Europe, Grupul Verzilor/Alianţa Liberă Europeană (Verzi/ALE), Grupul Conservatorilor şi Reformiştilor Europeni (ECR), Grupul Identitate și Democrație (ID) și Grupul Stângii din Parlamentul European (GUE/NGL) [8].

În anul 1994, Consiliul Uniunii Europene a adoptat Directiva 94/80/CE [10] (modifi prin Directiva Consiliului 96/30/CE [11] din 13 mai 1996) privind stabilirea detaliată a modalităților conform cărora cetăţenii Uniunii care sunt rezidenți într-un stat membru, fără a deține cetăţenia acestuia, pot să-şi exercite în acel stat dreptul de vot şi dreptul de a fi aleşi în alegerile locale. Ea nu a afectat însă reglementările din fi stat membru referitoare la dreptul de vot şi dreptul de a fi aleşi al cetăţenilor proprii care şi-au stabilit reşedinţa în afara teritoriului naţional sau al cetăţenilor proveniţi din state terţe care sunt rezidenţi în acel stat. Conform directivei, are drept de vot şi de a fi ales la alegerile locale persoana care: este cetăţean al Uniunii Europene (are cetăţenia unui stat membru); locuieşte în statul membru în care doreşte să-şi exercite drepturile; respectă regulile de exercitare a dreptului de vot şi ale dreptului de a fi ales al cetăţenilor din ţara de reşedinţă (principiile de egalitate şi de nediscriminare între alegătorii şi candidaţii naţionali şi comunitari). Cetăţenii Uniunii Europene care îndeplinesc aceste condiţii pot vota în alegerile locale în statul membru de reşedinţă, dacă şi-au exprimat dorinţa în acest sens [10].

Un moment important ce trebuie menționat, constă în faptul că, Dispozițiile Directivei 94/80 nu se opun reglementărilor naționale care stabilesc durata minimă de reședință pe teritoriul unei colectivități locale de bază pentru a putea vota sau a fi ales [10].

Unele state stabilesc reguli proprii în raport cu cetățenii Uniunii Europene, dar care nu au cetățenia statului în care au loc alegeri locale. Spre exemplu, "Prin lege se poate acorda drept de vot cetățenilor Uniunii Europene care nu au cetăţenie belgiană, conform obligațiilor internaționale şi supranaţionale ale Belgiei". Pentru aplicarea acestor dispoziții constituționale a fost adoptată Legea din 19 martie 2004 privind ocrotirea dreptului de vot al străinilor în alegerile comunale. Această lege, care a intrat în vigoare la 3 mai 2004, dă drept de vot în alegerile municipale străinilor care sunt rezidenţi în Belgia de cel puţin 5 ani [12, art. 8 alin.(2)].

Nu toate statele acordă drept de vot străinilor, ca de exemplu: Franța, Germania, Austria şi Italia nu acordă străinilor dreptul de vot. În aceste ţări dreptul de vot în alegerile locale este acordat doar resortisanților statelor membre ale Uniunii Europene. Au fost întreprinse tentative de extindere a dreptului de vot şi la ceilalţi străini, dar acestea au eșuat. Constituțiile Spaniei şi Portugaliei

prevăd că dreptul de vot poate fi acordat străinilor pe bază de reciprocitate. Belgia, Danemarca, Luxemburg, Olanda, Suedia ocrotesc dreptul de vot al tuturor străinilor care au rezidența pe teritoriul lor, după o perioadă de timp. Acest drept este subordonat unei durate minime de rezidență cuprinse între 3 și 5 ani. Irlanda nu subordonează dreptul de vot acordat străinilor unei perioade de minime de rezidență [13].

În conformitate cu principiul nediscriminării, articolul 14 prevede obligația statelor membre de a asigura accesul cetățenilor mobili ai UE la aceleași mijloace de vot anticipat, de vot prin corespondență, de vot electronic și de vot prin internet aflate la dispoziția propriilor resortisanți la alegerile pentru Parlamentul European [14].

Principalele argumente luate în considerare de mediul academic și de statele care au extins drepturile electorale asupra străinilor rezidenți sunt următoarele: membrii comunității care plătesc regulat impozite trebuie să fie reprezentați în organele guvernamentale care decid modul în care sunt cheltuite fondurile publice; tratament egal al locuitorilor țării; acordarea drepturilor electorale stimulează participarea politică a străinilor; străinii sunt membri permanenți ai societății; diseminarea culturii civice și politice [15].

În prezent în jur de 40 de state oferă un anumit drept electoral străinilor rezidenți. Moldova nu se numără printre acestea [16, p.5].

În Elveția, întregul electorat elvețian decide prin vot popular dacă și în ce măsură dorește să acorde drept de vot persoanelor care nu sunt cetățeni. Aceste referendumuri populare se desfășoară prin vot secret la toate nivelurile federale (municipal, cantonal și federal). Astfel, electoratul elvețian decide separat în fiecare canton cu privire la acordarea dreptului de vot cetățenilor care nu sunt cetățeni pentru deciziile cantonale și municipal [17, p.5].

Mobilitatea internațională în creștere a făcut din migranți cel mai mare grup fără drept de vot. Pentru milioanele de oameni care trăiesc și lucrează în țări ale căror cetățenie nu o au, printre care și cetățeni ai Republicii Moldova, lipsa dreptului la participare politică se traduce în imposibilitatea de a influența procesele din societatea în care trăiesc [15].

Încă în 2015, într-un studiu elaborat de OSCE/ODIHR privind Indicele Politicilor de Integrare a Migranților [18] se constata un nivel extrem de nefavorabil al participării politice a migranților contrar standardului European cu privire la participarea străinilor la viața publică la nivel local [16].

Republica Moldova urmează să-și ajusteze legislația electorală la recomandările Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) în ceea ce privește acordarea drepturilor electorale străinilor. Având in vedere faptul că Republica Moldova a obținut statut de țară-candidată, RM trebuie să se îngrijească să-și ajusteze cadrul normativ național la acquis-ul

comunitar, în vederea participării cetățenilor RM la alegerile pentru Parlamentul European, iar al rezidenților la alegerile locale din RM. Astfel, odată cu aderarea RM la Uniunea Europeană, de asemenea urmează a revedea si prevederile electorale naționale. Dreptul de a alege la alegerile locale în statul de reşedinţă, este un drept care presupune integrarea cetăţeanului străin în interiorul comunității locale.

- **Referințe bibliografice:**

1. HOMIŢCHI, V. Exercitarea suveranităţii prin regimul reprezentativ. Materiale ale Conferinţei internaţionale ştiinţiico-practice „Teoria şi practica administrării publice ” Chișinău, Moldova, 22 mai 2012 P. 196. ISBN 978-9975-4107-8-6.
2. Alegeri europene. [citat 15.08.2024]. Disponibil: https://europa.eu/youreurope/citizens/residence/elections-abroad/european-elections/faq/index_ro.htm
3. ŢUŢUIANU, I. *Drepturi şi îndatoriri prin dobândirea cetăţeniei Europene*. În: Revista Naţională de Drept. Nr. 3, martie 2008 P. 63-64.
4. VOICU, M. *Introducere în Dreptul European*. Bucureşti: Universul Juridic, 2007, p. 112
5. FUEREA, A. *Drept comunitar al afacerilor*. Ediția a II a. Bucureşti: Universul Juridic, 2006, p. 48.
6. McCORMICK, J. *Să înţelegem Uniunea Europeană, o introducere concisă*. Bucureşti: CODECS, 2006, p. 197.
7. Directiva 93/109/CE a Consiliului Europei de stabilire a dispozițiilor detaliate de exercitare a dreptului de a vota și de a candida la alegerile pentru Parlamentul European de către cetățenii Uniunii care își au reședința într-un stat membru și care nu sunt resortisanți ai acestuia
8. Alegeri europene: Reguli commune la nivelul UE și dispoziții naționale. [citat 04.08.2024]. Disponibil: https://stiri.md/article/international/alegerile-europene-reguli-comune-la-nivelul-ue-si-dispozitii-nationale/
9. Alegerea membrilor Parlamentului European. [citat 15.08.2024]. Disponibil: https://www.rfi.fr/ro/europa/20240510-cum-se-face-alegerea-membrilor-parlamentului-european
10. Directiva 94/80/CE a Consiliului din 19 decembrie 1994 de stabilire a normelor de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales la alegerile locale pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru a cărui cetățenie nu o dețin. Publicată în JOCE nr. L368 din 31 decembrie 1994. [citat 16.08.2024]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31994L0080
11. Directiva 96/30/CE a Consiliului din 13 mai 1996 de modificare a Directivei 94/80/CE de stabilire a modalităților de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales la alegerile locale pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru a cărui cetățenie nu o dețin. Publicată în JOCE nr. L122/14 din 22 mai 1996
12. Constituţia Belgiei. Actualizată în urma revizuirii constituționale din 17 martie 2021 (Monitorul Oficial Belgian din 30 martie 2021) [citat 15.08.2024]. Disponibil: https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/belgia.pdf
13. Dreptul de a vota și de a candida la alegerile locale. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:l23026&frontOfficeSuffix=%2F

14. Directiva Consiliului Europei de stabilire a dispozițiilor detaliate de exercitare a dreptului de a vota și de a candida la alegerile pentru Parlamentul European de către cetățenii Uniunii care își au reședința într-un stat membru și care nu sunt resortisanți ai acestuia. Pct. 6 Bruxel, 25.11.2021
15. Drepturile electorale ale străinilor în țările de rezidență - lecții de învățat pentru Republica Moldova. Decembrie, 2021. P. 4. [citat 20.08.2024]. Disponibil: https://cicde.md/wp-content/uploads/2023/03/policy_brief_3_v3_7620419.pdf
16. PRUTEANU, V. Drepturile electorale ale străinilor în țările de rezidență. În: *Revista de teorie şi cercetare în domeniul electoral „Digest electoral”,* CICDE, decembrie 2021.
17. KOUKAL, A. M., PORTANN, M. Political integration of foreigners: How does foreigners suffrage impact natives' attitudes? P. 5. În: *Working Paper*, No. 2020-05
18. Studiul MIPEX (al Indicelui Politicilor de Integrare a Migranților) a fost efectuat de către dl. Thomas Huddleston (Migration Policy Group), în conformitate cu metodologia MIPEX în anul 2015. [citat 16.08.2024]. Disponibil: https://www. migpolgroup.com/_old/wp-content/uploads/2015/11/MIPEX-Moldova-11-11-2015-RO-fi -post-on-line1.pdf